

MEDIACIJOS TAIKYMO GALIMYBĖS NOTARO VEIKLOJE

Gerda Štaraitė-Barsulienė

Mykolo Romerio universitetas Socialinės politikos fakultetas
Mediacijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2714 608
Elektroninis paštas ger_staraitė@yahoo.de

Pateikta 2011 m. gruodžio 19 d., parengta spausdinti 2012 m. sausio 19 d.

Anotacija. *Surasti vienareikšmišką atsakymą į klausimą, ar notaras gali vykdyti mediaciją, nėra lengva. Gali būti nemažai atvejų, kai notarų veiklą reglamentuojantys teisės aktai apribos notaro kaip mediatoriaus galimybes siekti ginčo šalių tarpusavio sutarimo. Notaras, kaip mediatorius, negalėtų konsultuoti siūlydamas savo sprendimą, o taip dažnai notarai daro savo veikloje. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti mediacijos vietą notaro veikloje: ar notaras turi teisę būti mediatoriumi ir kokias galimybes būti jam mediatoriumi suteikia notaro statusas?*

Pirmoje straipsnio dalyje ieškant atsakymo į klausimą, ar notaras turi teisę būti mediatoriumi, nagrinėjamos notaro vykdomos mediacijos teisinės prielaidos, taip pat analizuojamos mediacijos taikymo užuomazgos notaro veikloje, notaro vykdoma sutartinė mediacija ir konflikto mediacija.

Antroje straipsnio dalyje analizuojama, kokias galimybes notarui būti mediatoriumi suteikia notaro statusas, akcentuojant, kad neutralumas ir nešališkumas, nepriklausomumas nuo kitų asmenų, atsakomybė už savo atliekamus veiksmus, konfidencialumas – tai bruožai, kurie būdingi tiek lotyniškojo tipo notariato¹ veiklai, tiek mediacijai.

1 Priklausomai nuo notariato organų santykio su valstybe bei notariškai patvirtinto dokumento teisinės galios skiriamos anglosaksiškojo, valstybinio ir lotyniškojo notariato rūšys. Anglosakų teisinės sistemos šalyse notariatas yra iš esmės kitaip sutvarkytas ir vykdo kitokias funkcijas nei kontinentinės teisinės sistemos šalyse.

Reikšminiai žodžiai: *mediacija, mediatorius, notariatas, notaras, sutartinė mediacija, konflikto mediacija.*

Įvadas

Temos aktualumas ir nagrinėjamos problemos ištyrimo laipsnis. Mediacija kaip konfliktų sprendimo būdas tampa vis populiaresnė ne tik užsienio šalyse, bet ir Lietuvoje – tai patvirtina nuo 2008 metų mūsų valstybėje vykdomas jau antrasis teisminės mediacijos projekto etapas², rengiamos mokslinės konferencijos³, kur plačiau analizuojamas mediacijos taikymas. Dažnėja ir Nacionalinės teismų administracijos, Advokatų tarybos rengiami specializuoti seminarai (kursai) mediacijos temomis savo organizacijų nariams, norint kompensuoti teisininkų, susiduriančių praktikoje su poreikiu taikyti mediacijos procedūras, spręsti ginčus taikiai, specialių žinių trūkumą, bei Lietuvoje pastaraisiais metais pasirodę pirmieji straipsniai mediacijos tematika⁴.

Aktyviai mediacijos taikymo tendencijas sprendžiant civilinius ginčus nagrinėja R. Simaitis⁵. V. Vėbraitė disertacijoje⁶ sistemškai analizuodama šalių sutaikymo institutą civiliniame procese taip pat atskleidžia mediacijos esmę – kaip būdą pasiekti susita-

---

Anglosakų teisinė sistema „oficialaus dokumento“ nepripažįsta įrodinėjimo priemone. Pagrindinis įrodymas yra liudytojo parodymai, todėl notariatui šiose valstybėse nesuteikiamas itin svarbus vaidmuo, o notaro pareigas paprastai gali atlikti nebūtinai teisininkai, bet ir žmonės, turintys visuomenės pasitikėjimą. Valstybinio notariato sistemoje notaras yra eilinis valstybės tarnautojas (ši sistema veikė Lietuvoje sovietiniu laikotarpiu ir pirmuosius dvejus metus atkūrus Lietuvos nepriklausomybę). Lotyniškojo, arba dar vadinamojo laisvojo, notariato sistemos esminis bruožas – kad notarinių funkcijų vykdymą valstybė atidavė į privačių asmenų, kurie nėra valstybės tarnautojai, rankas. Valstybė kontroliuoja, kad notarai savo pareigas atliktų teisėtai, reguliuoja rinkliavų dydį bei nustato notaro kvalifikacinius reikalavimus ir jų darbo vietą bei skaičių. Nekrošius, V. *Notariato teisė*. Kaunas: Dangerta, 1997, p. 29–32.

- 2 Dėl Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr. 13P-348 „Dėl Bandomojo teisminės mediacijos projekto“ pakeitimo [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-20]. <http://www.teismai.lt/teismu-savivalda/nutarima/i/?nr=&f=331&tipas=1&metai=2011&menuo=04&diena=29&metai=2011&menuo=04&diena=29&pa_vadinimas=mediacijos&criteria=1&q=&criteria=all&type=0&search=1>.
- 3 2007 m. gegužės 24–25 d. Vilniaus universitete vyko tarptautinė konferencija „Mediacija Europoje: iššūkiai ir perspektyvos“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-20]. <<http://www.infoplex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=39&str=18464>>; 2010 m. kovo 23 d. Mykolo Romerio universitete vyko tarptautinė apskritojo stalo diskusija „Mediacijos problemos“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-20]. <<http://www.mruni.eu/lt/naujienos/detail.php?el=83118&section=143>>; 2011 m. balandžio 21 d. Mykolo Romerio universitete vyko apskritojo stalo diskusija „Mediacija teisininko praktikoje“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-20]. <<http://www.mruni.eu/lt/naujienos/detail.php?el=102257&section=143>>.
- 4 Uscila, R. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacijos instituto samprata, pagrindiniai modeliai ir jų veikimo principai. *Jurisprudencija*. 2001, 20(12): 74–84; Simaitis, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*. 2007, 2(64): 21–32; Milašius, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimas. *Teisė*. 2007, 63: 43–58; Zaksaitė, S.; Garalevičius, Z. Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės. *Teisės problemos*. 2009, 4(66): 70–108; Kaminskienė, N. Teisminė mediacija. *Quo vadis? Socialinis darbas*. 2010, 9(1): 54–63; Kavalnė, S.; Saudargaitė, I. Mediation in disputes between public authorities and private parties: comparative aspects. *Jurisprudencija*. 2011, 18(1): 251–265.
- 5 Simaitis, R., *op. cit.*
- 6 Vėbraitė, V. *Šalių sutaikymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009.

rimą tarp šalių. N. Kaminskienė monografijoje⁷ nagrinėja alternatyvaus civilinių ginčų sprendimo procedūrų, įskaitant mediaciją, visumą siekiant atskirti jas nuo teisiomojo pobūdžio ginčų sprendimo procedūrų.

Taip pat vertintinos ir teorinės išvalgos konfliktų sprendimo srityje – J. Lakis⁸ nagrinėja mediaciją konfliktų valdymo perspektyvoje, analizuoja, kokiomis priemonėmis valstybė ir visuomenė bando apsisaugoti nuo konfliktų sukeltos destruktijos. Psichologinius mediacijos aspektus nagrinėja J. Sondaitė bei A. Čechavičienė⁹.

Užsienyje šio straipsnio tematika daugiausia rašė K. G. Šlifenas, B. Vegmannas knygoje „Mediacija notaro praktikoje (alternatyvūs ginčų sprendimo būdai)“¹⁰ ir R. Valcas knygoje „Notarų vedamų derybų technika“¹¹. Sėkmingą derybų vykdymą bei konfliktų sprendimą notaro veikloje monografijoje nagrinėjo H. Grziwotzas¹², notarų vykdomą neteisminį ginčų sprendimą bei notarų galimybes ir perspektyvas sprendžiant ginčus civilinėje teisėje nagrinėjo U. Plesker¹³.

Taigi matyti, kad mediacijos tema Lietuvoje yra gana nauja mokslinių tyrinėjimų sritis, ir nors užsienio doktrinoje užsimenama ir apie mediacijos taikymo galimybes notaro veikloje, tačiau ši problema dar nebuvo tapusi specialiu Lietuvos mokslo atstovų tyrinėjimo objektu.

Pirmu pažintiniu žingsniu su notaro vykdoma mediacija galima laikyti 2011 m. balandžio 21 d. Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Mediacijos katedros organizuotą apskritojo stalo diskusiją „Mediacija teisininko praktikoje“. Diskusijos metu pasikeista nuomonėmis apie mediacijos teisinio reglamentavimo bei praktinio taikymo Lietuvoje aspektus. Diskusijoje svarstyta pažangi idėja, kad mediacijos paslaugas galėtų teikti ir notarai, advokatai bei antstoliai.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, siekdama skatinti taikaus ginčų sprendimo būdą – mediaciją, parengė Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 4 straipsnio pakeitimo įstatymo, Antstolių įstatymo 21 straipsnio papildymo įstatymo, Notariato įstatymo 2, 19, 20, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo 20² straipsniu įstatymo projektus (toliau – Advokatūros, Antstolių, Notariato įstatymų pakeitimai)¹⁴, siūlyda-

7 Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011.

8 Lakis, J. *Konfliktų sprendimas ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

9 Sondaitė, J.; Čechavičienė, A. Teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją. *Socialinis darbas*. 2008, 7(2): 102–108.

10 Šlifenas, K. G.; Vegmann, B. *Mediacija v notarialnoi praktike (alternativnye sposoby razrešenie konfliktov)* [Mediation in notary's practice (Alternative dispute resolution)]. Moskva: Volters Kluver, 2005.

11 Valc, R. *Technika vedenija peregovorov notariusami* [Notary's negotiation techniques]. Moskva: Volters Kluver, 2005.

12 Grziwotz, H. *Erfolgreiche Verhandlungsführung und Konfliktmanagement durch Notare* (Ein Praxishandbuch zur aussergerichtlichen Streitbeilegung, obligatorischen Streitschlichtung und Mediation). Köln: Centrale für Mediation, 2001.

13 Plesker, U. *Aussergerichtliche Konfliktbewältigung durch Notare: Möglichkeiten und Perspektiven im Bereich des Zivilrechts*. Kovac, 2004.

14 Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl LR advokatūros įstatymo 4 straipsnio pakeitimo įstatymo, LR antstolių įstatymo 21 straipsnio papildymo įstatymo ir LR notariato įstatymo 2, 19, 20, 22 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 20² straipsniu įstatymo projektų“ pateikimo LR Seimui“ projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-15]. <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90514&p_org=&p_fix=n&p_gov=n>.

ma leisti žmonėms, norintiems išvengti bylinėjimosi teisme, tai padaryti pasinaudojant profesionalių teisininkų – notarų, antstolių ir advokatų pagalba.

Šiuo metu, vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymu¹⁵, neteisminiu mediatoriumi gali būti bet kuris privatus asmuo, tačiau mediacijos procedūros negali vykdyti nei notarai, nei antstoliai, o advokatai – tik sprendžiant komercinius ginčus¹⁶. Todėl manytina, kad siūlomi Advokatūros, Antstolių, Notariato įstatymų pakeitimai, kuriais siekiama suteikti galimybę notarams, antstoliams ir advokatams mediacijos būdu spręsti civilinius ginčus, suteiks daugiau galimybių išsaugoti tarp šalių socialinę taiką.

Taigi vienu iš minėtų įstatymų pakeitimų projektų, tiksliau Notariato įstatymo pakeitimais, siekiama į neteisminių mediatorių sąrašą įtraukti ir notarus. Notaras kaip nešališkas tretysis asmuo pagal savo profesijos paskirtį, atrodytų, ypač tinka būti mediatoriumi. Netgi labiau nei advokatas, kuris paprastai yra vienos šalies atstovas, dėl to gali būti suinteresuotas ginčo baigtimi. Mediatoriui, kaip ir notarui, svarbu pasiekti šalių susitarimą. Kita vertus, notaras daugelyje ES valstybių yra valstybės įgaliotas asmuo, turintis savo veiklos taisykles. Todėl gali būti nemažai atvejų, kai notarų veiklą reglamentuojantys teisės aktai apribos notaro kaip mediatoriaus galimybes siekti ginčo šalių tarpusavio sutarimo. Notaras, kaip mediatorius, negalėtų konsultuoti siūlydamas savo sprendimą, o taip dažnai notarai daro savo veikloje.

Mokslinio tyrimo tikslas. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti mediacijos vietą notaro veikloje: ar notaras turi teisę būti mediatoriumi ir kokias galimybes būti jam mediatoriumi suteikia notaro statusas?

Tyrimo objektas. Mediacijos taikymo galimybės notaro veikloje.

Tyrimo uždaviniai. Užsibrėžtam mokslinio tyrimo tikslui pasiekti yra keliami šie uždaviniai: (1) išanalizuoti teises prielaidas notarui vykdyti mediaciją, (2) ištirti mediacijos taikymo užuomazgas notaro veikloje bei (3) analizuojant notaro ir mediatoriaus statuso panašumus įrodyti, kad notaro statuso suteikiamos prielaidos yra pakankamos notarui būti mediatoriumi.

Tyrimo hipotezė – notarai atlikdami notarinius veiksmus gali atlikti mediatoriaus funkcijas.

Atliekant tyrimą buvo taikyti šie mokslinio tyrimo metodai: loginis, sisteminis, dokumentų analizės, lyginamasis, apibendrinimo. Loginės analizės metodas taikytas tiriant norminę ir specialiąją literatūrą. Sistemines analizės metodas taikytas mediacijos notaro veikloje analizei. Lyginamuoju metodu analizuoti Europos Tarybos, ES, ES notariatų tarybos (angl. *Council of the Notariats the European Union (CNUE)*)¹⁷, Lietuvos bei užsienio valstybių teisės aktai. Apibendrinimo metodas pasitelktas darant apibendrinimus ir išvadas.

15 Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 87-3462.

16 Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (4 str. 4 d.). *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 50-1631.

17 CNUE misija – notariato plėtra ir aktyvus dalyvavimas Europos institucijoms priimančioms sprendimus dėl piliečių teisinio gyvenimo, piliečių galimybių naudotis teisingumo sistema bei vartotojų teisių apsaugos. Be to, CNUE nuolat informuoja savo narius apie įstatymų leidybą Europoje bei įvairias Sąjungos iniciatyvas, rūpinasi notarų švietimu ES teisės srityje [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-30]. <<http://www.cnue.eu/>>.

1. Teisinės prielaidos notaro vykdomai mediacijai

Daugumoje ES valstybių įstatymų leidėjai nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtino galimybę taikyti alternatyvius ginčų sprendimo būdus bei kaip vieną iš jų – mediaciją tokios procedūros taikymo galimybę numatydami notaro profesijai (Vokietija, Belgija, Nyderlandai, Austrija)¹⁸. Minėtas valstybių narių iniciatyvas paskatino ES institucijų politiniai norai bei siekis sudaryti paprastesnes sąlygas piliečiams pasiekti teisingumą, kurie deklaruoti 1981 m. gegužės 14 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto patvirtintoje rekomendacijoje Nr. R(81)7 „Dėl priemonių, palengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema“¹⁹, skatinančioje valstybes nares imtis priemonių taikiam sutaikinimui tiek teisme, tiek iki teismo. 1986 m. rugsėjo 16 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto patvirtintoje rekomendacijoje Nr. R(86)12 „Dėl priemonių, leidžiančių užkirsti kelią pernelyg dideliame darbo krūviui teismuose arba sumažinti jį“²⁰ deklaruojama, kad šalių taikus susitarimas būtų veiksminga priemonė kovojant su vis didesniu bylų srautu teismuose.

Kad alternatyvius ginčų sprendimo procedūras skatina Europos notarai, matyti ir iš ES notariatų tarybos dar 2000 metais pateiktos nuomonės dėl ES notarų vykdomos mediacijos, kurioje akcentuojama, jog Europos notarai nuo seno kaip vieną iš savo veiklos rūšių mato ginčų sprendimą mediacijos, vykdomos neperžengiant teisinės pagalbos teikimo ribų, būdu. ES notariatų tarybos atstovaujami notarai daro prielaidą, kad notaro profesija dėl ypatingų atrankos kriterijų, specialių mokymų yra viena iš tinkamiausių vykdyti mediaciją, todėl ES notariatų taryba valstybių narių notarams rekomenduoja plėsti notarų kompetenciją papildant ją – suteikiant galimybę notarams vykdyti mediaciją²¹.

Vienoje iš naujausių ES notariatų tarybos 2011 metų teikiamų nuomonių Europos Komisijai dėl konsultacijos, susijusių su alternatyvių ginčų sprendimo būdų naudojimu, sprendžiant ginčus, kylančius iš komercinių sandorių²², išryškinamas notariato vaidmuo minėtoje srityje, pateikiant ES valstybių narių patirtį dėl notarų vykdomos mediacijos.

18 Antwort der CNUE auf das Grünbuch über alternative Verfahren zur Streitbeilegung im Zivil- und Handelsrecht KOM(2002) 196 endgültig vom 19.04.2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/005/archives.html>>.

19 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R(81)7 On Measures Facilitating Access to Justice [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=599788&SecMode=1&DocId=671776&Usage=2>>.

20 Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R(86)12 Concerning Measures to Prevent and Reduce the Excessive Workload of the Courts [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. <http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/legal_professionals/court_clerks/legal_instruments_and_documents/Rec%20%2886%29%2012.asp>.

21 Stellungnahme der Konferenz der Notariate der Europäischen Union zur Mediation durch Notare [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/005/archives.html>>.

22 Draft CNUE response to the European Commission's consultation on the use of Alternative Dispute Resolution as a means to resolve disputes related to commercial transactions and practices in the European Union [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. <http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/adr_en.htm>.

Iš ES notarus jungiančios institucijos pozicijos akivaizdu, kad ne be pagrindo 2009 metais priimtame ES notariatų tarybos Generalinės asamblėjos Europos notarų elgesio kodekse²³ atsirado nuostata, jog notarai savo veikloje visuomet siekia socialinės taikos. Jei tarp šalių kyla ginčas, notarai derina šalių interesus bei informuoja šalis apie alternatyvių ginčų sprendimo būdų, akcentuojant mediacijos procedūrą, egzistavimą, sąlygas ir jų teikiamą naudą.

Tuo tarpu Lietuvos nacionaliniai teisės aktai tiesiogiai galimybės notarams taikyti alternatyvius ginčų sprendimo būdus (ar mediaciją) nenumato, bet jau prieš trejetą metų buvusi Notarų rūmų prezidentė D. Lukaševičiūtė teigė, jog notariatas pasirengęs pokyčiams, naujovėms, gilinasi į mediacijos meną, ir notaras galėtų atlikti ne tik preventyvaus teisėjo vaidmenį, bet ir platesnį valstybės teisinio padėjėjo vaidmenį – padėti asmenims taikiai spręsti ginčus²⁴. Dabartinio Notarų rūmų prezidento M. Stračkaičio nuomone, būtų tikslinga papildyti Notariato įstatymą numatant, kad notarai gali vykdyti mediaciją, arba vadinamąjį taikinimą. Praktiškai šia veikla, anot Notarų rūmų prezidento, notarai užsiima kasdien, tvirtindami kiekvieną sandorį – būdami nešališki, derindami sandorio šalių valią bei interesus²⁵.

Atkreptinas dėmesys į tai, kad 2009 metais Teisingumo ministerijoje buvo parengtas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.51, 3.66, 3.67, 3.68, 3.73, 3.77, 3.79, 3.305, 3.306, 5.7 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas (toliau – Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projektas)²⁶. Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projekto 1 straipsnis turėjo notaro vykdomos mediacijos užuomazgų. Juo buvo siekiama perduoti santuokos nutraukimą sutuoktinių bendru sutarimu ir gyvenimo skyrium tvirtinimą notarui. Teisingumo ministro nuomone, notaras iš pirmą kartą atėjusių sutuoktinių privalėtų tik priimti pareiškimą, tačiau sprendimą priimti ne anksčiau kaip po trijų mėnesių²⁷. Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyti argumentai, skatinantys perduoti šią teismų funkciją notarams, taip pat buvo pakankamai stiprūs – privati procedūra pas notarą priimtinesnė nei teismo procesas, notaras pagal savo darbo specifiką bei įstatymo keliamus išsilavinimo ir profesinius reikalavimus labai gerai išmano šeimos ir turtinę teisę, privalo būti nešališkas, todėl besiskiriačios pusės bus informuotos apie visas turto ir įsipareigojimų pasidalijimo sąlygas²⁸.

23 European notarial code of conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/003/005.html>>.

24 Notarai savo tiesioginiam teisininko darbui turi vis mažiau laiko. Notarų rūmų prezidentės D. Lukaševičiūtės interviu. *Notariatas*. 2008, 4: 5–9.

25 Neturime teisės suklysti. Pokalbis su Notarų rūmų prezidentu M. Stračkaičiu teisės portale „Infoplex“. *Notariatas*. 2008, 6: 5–9.

26 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.51, 3.66, 3.67, 3.68, 3.73, 3.77, 3.79, 3.305, 3.306, 5.7 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-11]. <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2148&p_query=&p_tr2=&p_org=8&p_fix=y>.

27 Nuomonė. R. Šimašius apie skyrybų procesus [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/nuomone-rsimasius-apie-skyrybu-proceduras.d?id=24087348>>.

28 Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.51, 3.66, 3.67, 3.68, 3.73, 3.77, 3.79, 3.305, 3.306, 5.7 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-11]. <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2148&p_query=&p_tr2=&p_org=8&p_fix=y>.

Minėtasis Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projektas gan skirtingai vertinamas teisininkų praktikų bei mokslininkų. S. Zaksaitė ir Z. Garalevičius diskutuoja, ar santuokos nutraukimas gali būti vienas iš teisingumo vykdymo aktų. Autoriai teigia, kad santuokos teisiniam vertinimui negali neturėti įtakos ta aplinkybė, koks subjektas turi priimti sprendimą, kad santuoka yra nutraukta, ir tą sprendimą patvirtinti valstybės vardu. Šiuo požiūriu šeimos ginčų mediacija Lietuvoje įgytų ypatingą reikšmę dėl to, kad mėginimo sutaukinti veiksnių imtūsi teismo ar kito subjekto įgaliojimas ar paskirtas mediatorius, o mediatoriaus veikla, siekiant sutaukinti šalis, taptų neatsiejama teisingumo vykdymo dalimi. Jų manymu, teismo sprendimas, sutartis turi įstatymo galią ir šiuo požiūriu notarinis veiksmas negali būti prilyginamas teisingumą vykdančio teismo sprendimui²⁹. Šiame kontekste autoriai tarsi suabejoja, ar notariatas yra jurisdikcijos subjektas?

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vadovaujantis Notariato įstatymo 30 straipsniu notarai privalo išaiškinti atliekamų notarinių veiksnių prasmę ir pasekmes asmenims, norintiems juos atlikti. Tai yra tiesioginė notarui priskirtos konsultavimo funkcijos išraiška Lietuvos teisinėje sistemoje. Tiek konsultavimo pareiga, tiek ir valstybės per notarą suteikiama garantija, kad notariškai tvirtinamas dokumentas bus sudarytas teisingai ir atitiks tikrąją šalių valią, užtikrina kliento teisinę gynybą jau notarinio veiksmo atlikimo momentu, t. y. iki galimo ginčo atsiradimo. Skirtumas, kartu ir pranašumas teisminės gynybos atžvilgiu yra tas, kad teismine tvarka ginamos jau pažeistos subjektinės materialinės teisės subjektų teisės. O notariato sistema padeda šalinti galimybes apskritai kilti ginčui dėl pažeistos subjektinės teisės³⁰. Taigi notariatas yra neginčijamas jurisdikcijos subjektas.

Todėl straipsnio autorė, atsižvelgdama į tai, kad ypač svarbų vaidmenį visuomeniniame gyvenime notariato institucija vaidina kontinentinės teisės tradicijos šalyse (prie kurių priskirtina ir Lietuva), kuriose notaras yra tarsi „šeimos advokatas“, įgaliojamas agentas, sudarant įvairius sandorius, archyvų, dokumentų saugotojas, teisinę reikšmę turinčių faktų tvirtintojas³¹, bei moklininkės L. Gumuliauskienės nuomonę, kad tiek santuokos sudarymas, tiek nutraukimas (nesant ginčo) ar susitarimas gyventi skyrium (separacija) pagal savo pobūdį yra dvišalis sandoris, įtvirtinantis dviejų šalių valią, o sandorio teisėtumo užtikrinimas yra pagrindinė notarų atliekama valstybės suteikta funkcija³², manytų, jog įtvirtinus notaro kaip mediatoriaus koncepciją skyrybų bylose sumažintume teismų darbo krūvį, suteiktume asmenims pasirinkimo galimybę nutraukti santuoką ir nustatyti gyvenimą skyrium teisme ar pas notarą bei kartu paskatintume tiek mediacijos, tiek notariato populiarumą visuomenėje.

2011 metų birželį Teisingumo ministerija pateikė visuomenei bei suinteresuotoms grupėms derinti Notariato įstatymo 2, 19, 20, 22 straipsnių pakeitimo ir papildymo 20² straipsniu įstatymo projektą (toliau – Notariato įstatymo pakeitimo įstatymo

29 Zaksaitė, S.; Garalevičius, Z., *supra* note 4.

30 Nekrošius, V., *supra* note 1, p. 14.

31 *Ibid.*, p. 13.

32 Gumuliauskienė, L. Ar perduoti notarams civilinės metrikacijos įstaigų funkcijas? *Notariatas*. 2010, 9: 10–21.

projektas)³³. Vadovaujantis Notariato įstatymo pakeitimo įstatymo projektu, mediacijos paslauga, teikiama notaro, būtų vertinama ne kaip notaro funkcija (ar notarinis veiksmas), bet kaip papildoma paslauga, kurią notaras teiktų kaip profesionalus teisininkas, turintis visuomenėje didelį pasitikėjimą. Notariato įstatymo pakeitimo įstatymo projekte įtvirtinama, kad mediacijos paslaugų teikimas notarui neturėtų trukdyti atlikti įstatymų nustatytų funkcijų, kurioms jis privalo teikti pirmumą. Taigi įstatymo projekte numatytas aiškus notarinių veiksmų ir mediacijos paslaugų atribojimas: notaras negali teikti mediacijos paslaugų ginčiuose, kylančiuose iš tų santykių, dėl kurių jis jau yra atlikęs įstatymų nustatytas funkcijas. Notaras taip pat negali atlikti įstatymų nustatytų funkcijų dėl tų santykių, iš kurių kilusiame ginče jis jau suteikė mediacijos paslaugas.

Tačiau atsižvelgiant į ES notariatų tarybos poziciją, jog notarai, vadovaudamiesi savo kaip notaro funkcijomis bei kasdienėje profesinėje veikloje vykdydami nešališką šalių konsultavimą perima ir vykdo mediatoriaus funkcija³⁴, abejotina, ar būtinas griežtas notarinių veiksmų ir notaro vykdomos mediacijos atribojimas. Juk notaras, kaip ir mediatorius, visuomet rengdamas susitarimo projektą stengiasi suderinti susitarimo šalių interesus, kad pasiektų teisėtą susitarimą. Akivaizdu, kad notaro funkcija yra nuo susitarimo sudarymo pradžios siekti vengti konfliktų tarp susitarimo šalių, t. y. panaikinti ne tik susitarimo rengimo metu kilusius konfliktus, bet ir siekti vengti vėlesnių konfliktų (prevencinė funkcija).

Taip pat manytina, kad LR notariato įstatymo pakeitimo įstatymo projekte numatyta galimybė notarui vykdyti mediaciją galėtų sumažinti suinteresuotų asmenų skundų dėl notarinių veiksmų arba atsisakymo juos atlikti³⁵, kadangi notarai galėtų susitarimo šalims pasiūlyti sudaromame susitarime numatyti galimybę ginčą spręsti mediacijos būdu ir tik tokiu būdu ginčo neišsprendus kreiptis į teismą. Taip būtų mažinamas teismų darbo krūvis.

Taigi, išanalizavus teisinės prielaidas notarui vykdyti mediaciją (Europos Tarybos, ES notariatų tarybos) galima teigti, kad jos yra pakankamos ir skatinančios notarus vykdyti mediaciją. Lietuvoje reglamentavus notaro kaip teisininko profesionalo vykdomą mediaciją būtų sustiprintas visuomenės pasitikėjimas šia procedūra, kartu paskatinta ją taikyti praktikoje.

1.1. Mediacija kaip tarnybinė notaro veikla

Notaro kaip mediatoriaus veikla neapsiriboja vien derybų vedimu, jo teisinė kvalifikacija naudojama siekiant sprendimams suteikti teisinę formą (pvz.: sandorių tvirtinimas) arba atsisakant teisiškai neįvykdomų sprendimų³⁶ (pvz.: notaras privalo atsisakyti

33 Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2, 19, 20, 22 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 20² straipsniu įstatymo projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-02]. <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90507&p_org=&p_fix=n&p_gov=n>.

34 Antwort der CNUe auf das Grünbuch über alternative Verfahren zur Streitbeilegung im Zivil- und Handelsrecht KOM(2002) 196 endgültig vom 19.04.2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/005/archives.html>>.

35 Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XXXI skyrius. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.

36 Šliffen, K. G.; Vegmann, B., *supra* note 10, s. 26.

atlikti notarinę veiksmą, jeigu tokio veiksmo atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų³⁷). Tokią notaro kaip mediatoriaus veiklą būtina nagrinėti neperžengiant jo tarnybinės veiklos ribų.

Šalys dažniausiai notarui paveda sudaryti sutarties projektą, atsižvelgiant į jų pateiktą informaciją apie sutarties dalyką bei sutarties sąlygas. Toks projektas tampa derybų objektu, o notaras tokiu atveju įgyvendina mediatoriaus funkciją – siekdamas sureguliuoti neišspręstus klausimus ar naujus reikalavimus, pateiktus vienos iš šalių. Tokia veikla mediacijos teorijoje įgavo „sutartinės mediacijos“ (vok. *Vertragsmediation*) pavadinimą³⁸.

Sudarant sutartis mediatoriaus dalyvavimas pirmosiose mediacijos procedūros vykdymo stadijose ne toks reikšmingas. Pirmiausia, sudarydamas sutarties projektą notaras išsiaiškina interesus, kurie reikšmingi siekiant kompromiso. Pažymėtina, kad numatyta visiška notaro turtinė atsakomybė už savo atliekamus veiksmus, o kilus problemų ar ginčų, susijusių su sutarties vykdymu, notaras rizikuoja netekti klientų. Todėl notaras turi netiesioginį interesą, jog sudaryta sutartis būtų ne tik realiai vykdoma, bet ir garantuotų šalių interesų pusiausvyrą. Sutarties šalys vertina notaro paslaugas priklausomai nuo teisinės pagalbos kokybės, teikiamos sudarant sutartį, bei sutarties taikymo praktikoje. Sutarties kokybės vertinimas yra subjektyvus. Taigi notarui kyla tiek teisinė, tiek faktinė atsakomybė dėl visų klausimų, kylančių iš sutarties, sudarytos jam dalyvaujant. Akivaizdu, kad pagrindinis mediatoriaus uždavinys sudarant susitarimą yra šalių „lydėjimas“ link galutinio susitarimo, optimaliai suderinančio jų interesus. Tokiu atveju notaras nurodo tuos interesų prieštaravimus, apie kuriuos šalys net negalvojo arba nežinojo dėl patirties stygiaus sudarant susitarimus. Taigi sutartinėje mediacijoje mediatoriaus aktyvumas pasireiškia ne pirmojoje, o vėlesnėse mediacijos stadijose, kai interesų pusiausvyra materializuojasi į sutarties sudarymą ir jos vykdymą.

Tačiau šalys dažnai kreipiasi į notarą jau kilus konfliktui – tokioje situacijoje notaras veikia vėlgi kaip mediatorius, jo aktyvi veikla pasireiškia jau pirmosiose mediacijos vykdymo stadijose. Tokia mediacijos forma teorijoje įgijo „konflikto mediacijos“ (vok. *Konfliktmediation*) pavadinimą. Konflikto mediacijos atveju mediatorius jau pradinėje vykdymo stadijoje šalims privalo išaiškinti mediacijos esmę ir tikslus, taip sustiprindamas pasitikėjimą pačiu savimi. Mediatorius motyvuoja šalis aktyviai dalyvauti derybose siekiant sėmingai išspręsti esamą konfliktą. Galiausiai konflikto šalys tampa susitarimo, suderinančio jų interesus, šalimis³⁹. Išskirtinos ginčų rūšys, kuriose notaras dažniausiai veikia kaip mediatorius sprenddamas kilusius konfliktus, tai paveldėjimo ginčai, šeimos ginčai, ginčai tarp kaimynų dėl žemės sklypų ir t. t. Kai kalbama apie nuosavybės paveldėjimą, dauguma žmonių praranda galimybę blaiviai mąstyti ir protingai veikti. Be finansinių klausimų, dėmesio centre atsiranda santykiai tarp giminių, dėl to kyla konfliktas. Tad dažnai dėl etinių aspektų paveldėtojai atsisako galimybės sprendžiant ginčą naudotis teisiniu procesu. Akivaizdu, kad tokiomis sąlygomis mediacija būda-

37 Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 28-810.

38 Valc, R., *supra* note 11, s. 97.

39 *Ibid.*, s. 145.

ma ne tokia formali procedūra suteikia šalims galimybę efektyviau nustatyti kiekvieno paveldėtojo individualią paveldimo turto dalį. Tokių konfliktų būtų galima išvengti dėl palikimo tvarkos susitariant dar esant gyvam palikėjui. Viena iš galimybių – mediacijos taikymas išankstiniame paveldėjimo planavime⁴⁰.

Nagrinęjant notaro vykdomą mediaciją (sutartinę mediaciją ir konflikto mediaciją) neperžengiant tarnybinės notaro veiklos ribų, galima teigti, kad dažną notarinį veiksmą lydi šalių skirtingų pozicijų suartinimas. Taip notaro veiksmai nustatant tikrąją šalių valią *de facto* tampa mediacijos procedūros vykdymo dalimi.

1.2. Mediacija kaip notaro teikiama teisinė pagalba

Analizuojant notaro vykdomos mediacijos patirtį Vokietijoje matyti, kad aiškaus teisinio pagrindo notarams vykdyti mediacijos procedūrą nėra, tačiau notarai vykdo mediaciją vadovaudamiesi Vokietijos notariato įstatymo⁴¹ 24 staipsniu, įtvirtinančiu galimybę teikti šalims teisinę pagalbą. Notaro vykdomą mediaciją detalizuoja Vokietijos notarų rūmų priimtas rekomendacinio pobūdžio Tarpininkavimo reglamentas⁴².

Austrijoje, Belgijoje galioja specialūs įstatymai dėl mediacijos civilinėse bylose. Vadovaujantis minėtais teisės aktais, mediatoriai turi būti registruoti specialiaame mediatorių registre, kurį tvarko valstybė. Tik baigus būtinus mokymus galima tapti mediatoriumi⁴³. Pažymėtina, kad Austrijos įstatyme dėl mediacijos civilinėse bylose yra nurodomas net aiškus sąrašas profesijų, tarp jų ir notarai, kurių atšovai turi teisę tapti mediatoriais⁴⁴.

Notaras kaip mediatorius veikia ir Slovėnijoje. Slovėnijos notariato įstatymas suteikia notarams galimybę taikyti alternatyvius ginčų sprendimo būdus bei kaip vieną iš jų mediaciją⁴⁵.

Atkreiptinas dėmesys, kad kai kurių ES valstybių notariatai net itin aktyviai veikia mediacijos srityje. Sveikintina Austrijos notarų iniciatyva įsteigti notarų bendriją Mediacija notariate, vienijančią notarus ir asesorius, kurie yra įtraukti į mediatorių registrą. Belgijoje veikia dvi bendrijos – Notarų mediatorių ir Notarų mediatorių bendrija, kuri specializuojasi skyrybų klausimais. Slovėnijos Teisingumo ministerija yra priėmusi Alternatyvių ginčų sprendimo būdų chartiją, vienas iš jos tikslų yra plėtoti šalyje mediaciją⁴⁶.

40 Šliffen, K. G.; Vegmann, B., *supra* note 10, s. 167.

41 Bundesnotarordnung (BnotO), 1937 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/index.html>>.

42 Güteordnung der Bundesnotarkammer [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-05]. <<http://www.bnotk.de/Notar/Berufsrecht/Gueteordnung.php>>.

43 Antwort der CNUE auf das Grünbuch über alternative Verfahren zur Streitbeilegung im Zivil- und Handelsrecht KOM(2002) 196 endgültig vom 19.04.2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/005/archives.html>>.

44 Zivilrechts-Mediations-gesetz (ZivMediatG) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-09]. <http://www.jusline.at/index.php?cpid=f04b15af72dbf3fdc0772f869d4877ea&law_id=456>.

45 Notaries act, Notarska zbornica Slovenije [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-10]. <<http://www.notar-z.si/de/dienstleistungen/mediation/mediation>>.

46 Antwort der CNUE auf das Grünbuch über alternative Verfahren zur Streitbeilegung im Zivil- und Handelsrecht KOM(2002) 196 endgültig vom 19.04.2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/005/archives.html>>.

Notaro statusas įpareigoja teikti teisinę pagalbą, apimančią besikreipiančių į jį asmenų konsultavimą ir teisinių paslaugų teikimą. Žinoma, būtų klaidinga tvirtinti, kad notaras turėtų atsisakyti įsikišti į šalių derybas tik todėl, kad to tiesiogiai neįtvirtina teisės aktai. Notaras teikia teisinę pagalbą, jei tuo jis nepažeidžia galiojančių įstatymų. Teisės aktai dažnai nereglamentuoja, kokiū būdu notaras nustato tikrąją susitarimo šalių valią. Logiškiausias būdas – mediacijos procedūros vykdymas. Šalių valia išryškėja derybose, nustatant nesusipratimus, kylančius tarp šalių, ir ieškant kompromiso. Dažnai net faktinėms aplinkybėms nustatyti notarui būtina vykdyti mediaciją⁴⁷. Tokiu atveju nė vienas notaras neišsivers be mediacijos ir derybų vedimo įgūdžių, ypač jei tarp šalių kyla nesutarimai bei formuojasi skirtingos pozicijos. Tai pagrindžia ir pavyzdys iš kasdienės notaro veiklos, kai notaras nepripažindamas, jog vykdo mediatoriaus funkcijas, iš tiesų jas vykdo. Pavyzdžiui, tvirtinant pirkimo-pardavimo sandorį kyla klausimas dėl pardavėjo išsikraustymo iš buto datos. Tokioje situacijoje notaras veda diskusiją tarp šalių, derindamas esamus jų nesutarimus. Taigi, notaras veikia kaip mediatorius.

Mediatoriaus veiklą galima apibūdinti ir kaip informacijos perdavimą kitai šaliai suprantama kalba (t. y. paaiškinant situaciją). Tvirtinant paveldėjimo sandorius ar sandorius, susijusius su šeimos teise, dažnai gali pasirodyti, kad šalys nesupranta viena kitos. Notaras turi suformuluoti ir kiekvienai iš šalių informaciją perduoti tokiu pavidalu, kad šalys galėtų rasti kompromisą⁴⁸.

Taigi svarbus mediatoriaus uždavinys yra šalių interesų ir pozicijų (reikalavimų) atskyrimas. Tam mediatorius turi nurodyti šalims, kas yra svarbu, norint rasti optimalų, subalansuotą šalių sprendimą – derantis dėl reikalavimų iš akiračio nepaleisti galutinių interesų. Atskyręs interesus nuo reikalavimų (pozicijų), notaras padeda rasti optimalų problemos sprendimą. Akivaizdu, kad tradicinės mediatoriaus funkcijos lengvina derybų procesą.

Iš pateiktų pavyzdžių galima teigti, kad kai kurių ES valstybių (Vokietija, Austrija, Belgija, Slovėnija) notarai ne tik užtikrina, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių, bet ir vykdo mediacijos procedūrą neperžengdami teisinės pagalbos teikimo ribų.

2. Notaro statuso suteikiamos prielaidos notarui būti mediatoriumi

Notarui ir mediatoriui vykdamą veiklą keliami vienodi reikalavimai dėl neutralumo, nešališkumo, nepriklausomumo. Jie notariate yra teisinė būtinybė, o mediacijoje – pagrindinė mediacijos procedūros vykdymo sąlyga. Kiekvienas notaras, vedantis derybas, privalo būti neutralus, atitikti tiek vidiniam – privalo atsisakyti veiksmų savo naudai – (Notariato įstatymo 33 str.), tiek išoriniam – atsisakyti veiksmų, prieštaraujančių įstatymams, atsisakyti reklamos draudžiama forma ir t. t. (Notariato įstatymo 40, 20¹ str.)

47 Valc, R., *supra* note 11, s. 160.

48 *Ibid.*, s. 140.

– neutralumui keliamus reikalavimus. Klientų įsitikinimas notaro veiklos neutralumu ir kompetencija yra neatimamas kaip ir įsitikinimas mediatoriaus neutralumu ir kompetencija mediacijoje⁴⁹.

Nemažiau svarbi notaro profesinė pareiga – notarinių veiksmų slaptumo užtikrinimas. Jo esmė ta, kad notaras privalo užtikrinti turimos informacijos apie atliktus notarinius veiksmus konfidencialumą. Notaro klientui yra svarbu būti tikram, kad šis neperduos tretiesiems asmenims jokių žinių, kurias sužinojo eidamas savo pareigas, nes notarų darbas daugeliu atvejų susijęs su žiniomis apie klientų šeimos gyvenimą ar turtą (pavyzdžiui, notaras negalės tinkamai konsultuoti žmogaus, norinčio surašyti testamentą, jeigu neįsigilins į jo šeimos gyvenimo aplinkybes)⁵⁰. Analogiškas reikalavimas keliamas ir mediacijos konfidencialumui. Alternatyvių ginčų, tarp jų pakliūna ir mediacija, sprendimo konfidencialumas turi du aspektus – pačios mediacijos procedūros konfidencialumas ir informacijos, susijusios su ginčo sprendimu vykdant mediacijos procedūrą, konfidencialumu. Pastarasis reikalavimas yra keliamas mediatoriui, ginčo šalims ir jų atstovams, asmenims, organizuojantiems ir (arba) administruojantiems mediacijos procedūras⁵¹. Todėl konfidencialumas daugelio autorių akcentuojamas kaip mediacijos procedūros sėkmės garantas⁵².

Pažymėtina, jog didžiausia mediacijos problema – susitarimų, pasiektų mediacijos būdu, vykdytinumas. Mediacija neturėtų būti laikoma blogesne alternatyva už teismo procesą dėl to, kad mediacijos būdu pasiektų susitarimų laikymasis priklausys nuo šalių geros valios. Todėl 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų⁵³ įtvirtinta rekomendacija ES valstybėms narėms užtikrinti, kad mediacijos būdu pasiekto taikaus susitarimo šalims jų susitarimo turinys galėtų būti pripažintas privalomai vykdomu. Akivaizdu, kad šiame kontekste ypatingą reikšmę įgyja notaras kaip asmuo, užtikrinantis, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų.

Daugumoje Europos valstybių šalių susitarimas pasiektas veikiant notarui kaip mediatoriui turi labai vertingą savybę – patvirtintas notaro tampa vykdytinas ir be teismo proceso. Taigi mediacijos procedūros rezultatai tampa privalomai vykdomi. Vokietijoje bei Austrijoje notaro pasiekti bei patvirtinti susitarimai įgyja privalomai vykdytiną galią be kreipimosi į teismą, jeigu tai tiesiogiai nurodoma notaro patvirtintame susitarime. Tuo tarpu Nyderlanduose visi notariniai aktai turi privalomai vykdytiną galią⁵⁴. Rusijoje tokią privalomą galią turi tik šalių susitarimas dėl alimentų mokėjimo pasiektas notarui veikiant kaip mediatoriui⁵⁵.

49 Valc, R., *supra* note 11, s. 38.

50 Nekrošius, V., *supra* note 1, p. 36.

51 Kaminskienė, N., *supra* note 7, p. 200–201. Minėti konfidencialumo aspektai taikytini ir mediacijai.

52 Murray, J. S.; Sherman, E. F. *Process of dispute resolution: the role of lawyers*. Westbury, NY: Foundation Press, 1989, p. 341.

53 [2008] OL L136/3.

54 Jarkov, V. V. Notariat i mediacija [Notary and mediation]. 2008 [žiūrėta 2011-04-15]. <http://www.notariat.ru/bulletinarhiv/press_2850_23.aspx>.

55 Šliffen, K. G.; Vegmann, B., *supra* note 10, s. 167.

Siūlymą mediacijos procedūros metu pasiektus taikius susitarimus tvirtinti ir notarams (ne tik teismams) savo monografijoje nurodo N. Kaminskienė. Šį siūlymą ji grindžia notarų vykdomomis funkcijomis, nes notarams sutarčių nuostatų atitikties imperatyviems įstatymų reikalavimams tikrinimo ir sutarčių tvirtinimo funkcijos yra įprastos⁵⁶.

Minėtam siūlymui, jog taikius susitarimus galėtų tvirtinti ir notari, neprieštarauja ir mokslininkė V. Vėbraitė. Jos nuomone, teismo patvirtinta taikos sutartis įgyja galutinio teismo sprendimo galią, todėl nėra tikslinga leisti tik notarams tvirtinti ne teisinio proceso metu pasiektus taikius susitarimus tarp ginčo šalių. Tik kaip alternatyvą būtų galima numatyti, kad notaras taip pat gali patvirtinti taikius susitarimus ir tokiam susitarimui yra suteikiamas privalomo vykdymo statusas⁵⁷.

Tokios funkcijos suteikimas notarams teigiamai vertintinas atsižvelgiant ir į visuomenės pasitikėjimą notaro profesija, jo vykdomas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų, bei didelį teismų darbo krūvį.

Norint, kad šalys galėtų priimti teisingą sprendimą, notaras taip pat turi įspėti apie atliekamų notarinių veiksmų pasekmes. Toks įspėjimas (tokios informacijos pateikimas), savaime suprantama, suteikia galimybę šalims priimti teisingą sprendimą ir vykdant mediaciją. Tai suponuoja notaro-mediatoriaus, vykdančio derybas, orientavimąsi į rezultatą. Teisinėje literatūroje, susijusioje su mediacija, diskutuojama, ar mediatorius prisiima atsakomybę už galutinio rezultato pasiekimą ir iki kokių ribų. Kai kurie mediatoriai kategoriškai atsisako bet kokios įtakos derybų rezultatui. Jų nuomone, mediatorius atsakingas už procedūrą, šalys – už rezultatą. Mediatoriaus užduotis – formuoti derybų šalims sąlygas, kad pačios galėtų priimti sprendimą. Tačiau tokia mediatoriaus vaidmens samprata nesuderinama su įstatyme numatyta notaro funkcija. Juk prie notaro funkcijų priskirtina ne tik šalių valios nustatymas, bet ir informavimas apie atliekamų veiksmų teises pasekmes, nurodant alternatyvas ir klaidas, atsisakymas veiksmų, jeigu jų atlikimas prieštarauja įstatymams ar neatitinka jų reikalavimų⁵⁸.

Todėl notaras, vykdamas mediaciją kaip nepriklausomas ir nešališkas asmuo, teisinėje literatūroje įgijo „aktyvaus mediatoriaus“ vaidmenį. Mediatorius turi prisiimti atsakomybę ne tik už procesą, bet ir už rezultato kokybę, kuri vertinama priklausomai nuo abiejų šalių laimėjimo. Atkreiptinas dėmesys, kad notaro kaip „aktyvaus mediatoriaus“ vaidmuo „griauna“ vykdančiojo derybas neutralumą. Atsižvelgdami į tai dauguma mediatorių nesutinka su aktyviu mediatoriaus vaidmeniu derybų procese⁵⁹.

Svarstyтина, ar notaro kaip mediatoriaus veikla, varžoma griežto neutralumo, nedarant jokios įtakos derybų procesui, nebūtų betikslė. Kiek notaras kaip mediatorius gali turėti įtakos derybų procesui?

Surasti vienareikšmišką atsakymą nėra lengva. Tai priklauso nuo mediacijos vykdymo stiliaus, t. y. notaro-mediatoriaus notarui kaip mediatoriui ir ginčo šalims tiesio-

56 Kaminskienė, N., *supra* note 7, p. 246.

57 Vėbraitė, V., *supra* note 6, p. 138.

58 Valc, R., *supra* note 11, s. 39.

59 *Ibid.*, s. 41.

giai nusistatytų funkcijų⁶⁰. Jei pasirenkamas skatinančiosios (angl. *facilitative*) mediacijos vykdymo stilius, tuomet mediatorius vykdo derybas tokiu būdu, kad ginčo šalys pačios rastų tinkamiausią sprendimą, o mediatorius gali užduoti tik papildomus klausimus, patikslinančius ginčo šalių teiginius. Jei pasirenkama vertinamoji (angl. *evaluative*) mediacija, mediatorius yra aktyvus, jis gali nurodyti netinkamus kiekvienos iš ginčo šalių argumentus bei pateikti savo poziciją, kaip, jo nuomone, pasielgtų teismas tokioje situacijoje. Jei pasirenkamas transformacinės (angl. *transformative*) mediacijos vykdymo stilius, mediatorius stengiasi į vykdomą procedūrą kuo daugiau įtraukti ginčo šalis. Taigi mediatorius procedūrai vadovauja paisydamas savo vidinio įsitikinimo, įvertindamas ginčo šalių pasitikėjimą juo, o notaro įtaką derybų procesui beveik visuomet apibėžia teisės normos. Todėl manytina, kad notaras veikdamas kaip mediatorius privalo kiek įmanoma būti nešališkas, kaip to reikalauja notarų veiklą reglamentuojantys teisės aktai ir mediacijos procedūros esmė.

Taigi atlikus notaro ir mediatoriaus statuso analizę galima teigti, kad absoliutus neutralumas ir nešališkumas, nepriklausomumas nuo kitų asmenų, atsakomybė už savo atliekamus veiksmus, konfidencialumas – tai bruožai, būdingi ne tik lotyniškojo tipo notariato veiklai, bet ir mediacijai (ją vykdančioms mediatoriams).

Išvados

1. Išanalizavus teisinę prielaidą notarui vykdyti mediaciją (Europos Tarybos, ES notariatų tarybos) galima teigti, kad jos yra pakankamos ir skatinančios notarus vykdyti mediaciją.

Lietuvoje reglamentavus notaro kaip teisininko profesionalo vykdomą mediaciją, manytina, sustiprintume visuomenės pasitikėjimą šia procedūra, kartu paskatintume jos taikymą praktikoje.

2. Nagrinėjant notaro vykdomą mediaciją – tiek sutartinę mediaciją, tiek konflikto mediaciją, neperžengiant tarnybinės notaro veiklos ribų, galima teigti, kad dažną notarinių veiksmų lydi šalių skirtingų pozicijų suartinimas. Taip notaro veiksmai nustatant tikrąją šalių valią *de facto* tampa mediacijos procedūros vykdymo dalimi.

3. Remiantis užsienio valstybių patirtimi galima teigti, kad notarijai mediacijos procedūrą vykdo neperžengdami teisinės pagalbos teikimo ribų.

4. Atlikus notaro statuso analizę galima teigti, kad absoliutus neutralumas ir nešališkumas, nepriklausomumas nuo kitų asmenų, atsakomybė už savo atliekamus veiksmus, konfidencialumas – tai bruožai, kurie būdingi ne tik lotyniškojo tipo notariato veiklai, bet ir mediacijai (ją vykdančioms mediatoriams).

---

60 Valc, R., *supra* note 11, s. 155.

Literatūra

- Antwort der CNUE auf das Grünbuch über alternative Verfahren zur Streitbeilegung im Zivil- und Handelsrecht KOM(2002) 196 endgültig vom 19.04.2002 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/005/archives.html>>.
- Bundesnotarordnung (BnotO), 1937 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.gesetze-im-internet.de/bnoto/index.html>>.
- Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R(81)7 On Measures Facilitating Access to Justice [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-25]. <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=599788&SecMode=1&DocId=671776&Usege=2>>.
- Council of Europe Committee of Ministers Recommendation No. R(86)12 Concerning Measures to Prevent and Reduce the Excessive Workload of the Courts [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/legal_professionals/court_clerks/legal_instruments_and_documents/Rec%20%2886%29%2012.asp.
- Council of the Notariats of the European Union [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-30]. <<http://www.cnue.eu>>.
- Dėl Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimo Nr. 13P-348 „Dėl Bandomojo teisminės mediacijos projekto“ pakeitimo [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-20]. <<http://www.teismai.lt/teismu-savivalda/nutarimai/?nr=&f=331&tipas=1&metai=2011&menuo=04&diena=29&metai1=2011&menuo1=04&diena1=29&pavadinimas=mediacijos&criteria1=all&q=&criteria=all&type=0&search=1>>.
- Draft CNUE response to the European Commission's consultation on the use of Alternative Dispute Resolution as a means to resolve disputes related to commercial transactions and practices in the European Union [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. <http://ec.europa.eu/consumers/redress_cons/adr_en.htm>.
- European notarial code of conduct [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-15]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/003/005.html>>.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyva 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. [2008] OL L136/3.
- Grziwotz, H. *Erfolgreiche Verhandlungsführung und Konfliktmanagement durch Notare* (Ein Praxishandbuch zur aussergerichtlichen Streitbeilegung, obligatorischen Streitschlichtung und Mediation). Köln: Centrale für Mediation, 2001.
- Gumuliauskienė, L. Ar perduoti notarams civilinės metrikacijos įstaigų funkcijas. *Notariatas*. 2010, 9: 10–21.
- Güteordnung der Bundesnotarkammer [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-05-05]. <<http://www.bnotk.de/Notar/Berufsrecht/Gueteordnung.php>>.
- Jarkov, V. V. Notariat i mediacija [Notary and mediation]. 2008 [žiūrėta 2011-04-15]. <http://www.notariat.ru/bulletinarhiv/press_2850_23.aspx>.
- Kaminskienė, N. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, 2011.
- Kaminskienė, N. Teisminė mediacija: *Quo vadis? Socialinis darbas*. 2010, 9(1): 54–63.
- Kavalnė, S.; Saudargaitė, I. Mediation in disputes between public authorities and private parties: comparative aspects. *Jurisprudencija*. 2011, 18(1): 251–265.
- Lakis, J. *Konfliktų sprendimas ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.
- Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 50-1631.
- Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taiknamojo tarpininkavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2008, Nr. 87-3462.

- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.51, 3.66, 3.67, 3.68, 3.73, 3.77, 3.79, 3.305, 3.306, 5.7 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-11]. <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2148&p_query=&p_tr2=&p_org=8&p_fix=y>.
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
- Lietuvos Respublikos notariato įstatymas. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 28-810.
- Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 2, 19, 20, 22 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 20² straipsniu įstatymo projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-02]. <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90507&p_org=&p_fix=n&p_gov=n>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl LR advokatūros įstatymo 4 straipsnio pakeitimo įstatymo, LR anstolių įstatymo 21 straipsnio papildymo įstatymo ir LR notariato įstatymo 2, 19, 20, 22 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 20² straipsniu įstatymo projektų“ pateikimo LR Seimui“ projektas [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-15]. <http://www.lrs.lt/pls/proj/dokpaieska.showdoc_l?p_id=90514&p_org=&p_fix=n&p_gov=n>.
- Milaišius, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimas. *Teisė*. 2007, 63: 43–58.
- Murray, J. S.; Sherman, E. F. *Process of dispute resolution: the role of lawyers*. Westbury, NY: Foundation Press, 1989.
- Nekrošius, V. *Notariato teisė*. Kaunas: Dangerta, 1997.
- Neturime teisės suklysti. Pokalbis su Notarų rūmų prezidentu M. Stračkaitčiu teisės portale „Infoplex“. *Notariatas*. 2008, 6: 5–9 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. <<http://www.notarurumai.lt/index.php/lt/leidiniai/item/10-notariatas-nr6>>.
- Notarai savo tiesioginiam teisininko darbui turi vis mažiau laiko. Notarų rūmų prezidentės D. Lukaševičiūtės interviu. *Notariatas*. 2008, 4: 5–9. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. <<http://www.notarurumai.lt/index.php/lt/leidiniai/item/8-notariatas-nr4>>.
- Notaries act, Notarska zbornica Slovenije [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-04-10]. <<http://www.notar-z.si/de/dienstleistungen/mediation/mediation>>.
- Nuomonė. R. Šimašius apie skyrybų procesus [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-06-06]. <<http://www.delfi.lt/news/daily/law/nuomone-rsimasius-apie-skyrybu-proceduras.d?id=24087348>>.
- Plesker, U. *Aussergerichtliche Konfliktbewältigung durch Notare: Möglichkeiten und Perspektiven im Bereich des Zivilrechts*. Kovac, 2004.
- Simaitis, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*. 2007, 2(64): 21–32.
- Šliffen, K. G.; Vegmann, B. *Mediacija v notarialnoi praktike (alternativnye sposoby razresheniya konfliktov)* [Mediation in notary's practice (Alternative dispute resolution)]. Moskva: Volters Kluver, 2005.
- Sondaitė, J.; Čechavičienė, A. Teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją. *Socialinis darbas*. 2008, 7(2): 102–108.
- Stellungnahme der Konferenz der Notariate der Europäischen Union zur Mediation durch Notare [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-10]. <<http://www.cnue.be/cnue-2010/en/005/archives.html>>.
- Uscila, R. Nusikaltimo aukos ir nusikaltėlio mediacijos instituto samprata, pagrindiniai modeliai ir jų veikimo principai. *Jurisprudencija*. 2001, 20(12): 74–84.
- Valc, R. *Technika vedenija peregovorov s notariusami* [Notary's negotiation techniques]. Moskva: Volters Kluver, 2005.
- Vėbraiūtė, V. *Šalių sutaikymas civiliam procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2009.
- Zaksaitė, S.; Garalavičius, Z. Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės. *Teisės problemos*. 2009, 4(66): 70–108.
- Zivilrechts-Mediations-gesetz (ZivMediatG) [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-03-09]. <http://www.jusline.at/index.php?cpid=f04b15af72dbf3fdc0772f869d4877ea&law_id=456>.

POSSIBILITIES OF APPLYING MEDIATION IN THE NOTARY PRACTICE

Gerda Štaraitė-Barsulienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Finding a forthright answer to the question whether a notary can practice mediation is not an easy task. There may be many cases when notariat law standards limit possibilities of a notary as a mediator to achieve agreement between parties. A notary as a mediator would not be able to consult by offering their solution which often happens in contract law. Therefore, this paper aims to find an answer to the question on the role of mediation in the notary practice.*

In the first part of the Article, in order to find the answer to the question whether a notary is entitled to be a mediator, the legal basis of mediation practiced by a notary is analysed. It should be noted that in most European Union countries national legislators endorsed the possibility to apply mediation procedure in notary profession. Those country members' initiatives were encouraged by the political wishes of the European Union institutions to improve citizens' access to justice and the recommendation of the Council of the Notariats of the European Union to expand the competence of country members to notaries by applying mediation procedure. After assessing legal assumptions of mediation performed by a notary, the conclusion is made in the article that mediation procedure performed by a notary as a legal professional would encourage greater trust in mediation as well as in its use in practice. It is also noticed that some notaries of the EU countries (Germany, Austria, Belgium, Slovenia) perform not only within the limits of main competence to make sure that there are no illegal transactions, but also in additional competence to implement mediation procedure within the limits of legal assistance. Mediation elements within the limits of notary competences are also analysed by revealing the differences between contractual mediation and conflict mediation practiced by a notary. After analysing mediation performed by notaries (both concerted mediation and conflict mediation) within the limits of official notarial practice, the conclusion is made that every notarial action is followed by depolarisation of different positions of the parties. This way notary's actions are a part of mediation procedure in the process of determining the actual will of the parties.

In the second part of the article, the possibilities that the notary status provides to the notary aiming to be a mediator are analysed by emphasizing that absolute neutrality and impartiality, independence from other people, responsibility for one's performed actions are the features naturally common to both Latin type notarial practice and mediation.

Keywords: *mediation, mediator, notariat, notary, contractual mediation, conflict mediation.*

Gerda Štaraitė-Barsulienė, Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Mediacijos katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: mediacija, notariato teisė.

Gerda Štaraitė-Barsulienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Policy, Department of Mediation, Doctoral Student. Research interests: mediation, notary law (notariats law).